

Nota bij het wetsontwerp houdende wijzigingen van de wet van 5 mei 2014 inzake internering: beperking toepassingsgebied internering

Prof. dr. Frank Verbruggen en dra Katrien Hanouille
Instituut voor Strafrecht, KU Leuven

1. Internering is geen straf: internering volgt andere regels dan strafbaarheid

De internering is geen straf, maar een strafrechtelijke beveiligingsmaatregel. Iedereen is het daarover eens, maar toch stellen we vaak begripsverwarring vast die we eerst moeten uitklaren. De internering is geen straf en volgt dus ook niet de regels van de strafbaarheid. De internering als beveiligingsmaatregel is gebaseerd op de **actuele toestand** van de betrokkene: op het moment dat de rechter de internering uitspreekt, moet vaststaan dat de betrokkene aan een geestesstoornis lijdt en sociaal gevaarlijk is. De toerekeningsvatbaarheid op het moment van de feiten kan in rekening worden gebracht, maar is niet doorslaggevend voor de interneringsbeslissing. Ook het Europees Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM) bepaalt dat de gevaarlijkheid moet vaststaan op het **moment** dat de rechter de **beslissing** neemt.¹ Schulduitsluiting, gebaseerd op de geestestoestand op het **moment** van de **feiten**, beslaat dus een ander toepassingsgebied dan de internering. Artikel 71 Sw. hoeft dan ook niet aan te sluiten op de interneringsvoorwaarden. De rechter moet niet eerst de vrijspraak bevelen om de internering te kunnen gelasten. Bovendien heeft artikel 71 Sw. **enkel** betrekking op **volledig niet-toerekeningsvatbare** daders, terwijl de internering ook mogelijk is voor verminderd toerekeningsvatbare daders.

→ *interneringsvoorwaarden* ≠ *art. 71 Sw.*

2. Geestestoornis is niet automatisch gelijk aan sociaal gevaarlijk zijn

De internering is een strafrechtelijk beveiligingsmaatregel en mag dus enkel worden opgelegd wanneer de betrokkene gevaarlijk is voor de maatschappij. De maatregel heeft een duidelijk dubbel doel: de bescherming van de maatschappij en de zorg voor de geïnterneerde.² Beide doelen komen terug in de interneringsvoorwaarden en dienen steeds te worden gerespecteerd: de betrokkene moet aan een geestesstoornis lijden **én** sociaal gevaarlijk zijn. De internering is niet mogelijk voor een geestestoornis delinquent die niet sociaal gevaarlijk is of voor een gevaarlijke delinquent die geen geestesstoornis heeft. Het is belangrijk om te onderstrepen dat niet iedere geestestoornis delinquent automatisch sociaal gevaarlijk is.

→ *geestesstoornis* ≠ *gevaar*

¹ EHRM 22 januari 2013, *Lashin t. Rusland*, nr. 33117/02; EHRM 19 september 2013, *H.W. t. Duitsland*, nr. 17167/11.

² Cass. 25 maart 1946, *Pas.* 1946, I, 116: “...*que cet internement n’est pas une peine, mais, tout à la fois, une mesure de sécurité sociale et d’humanité, dont le but est de mettre le dément ou l’anormal hors d’état de nuire et, en même temps, de le soumettre, dans son propre intérêt, à un régime curatif scientifiquement organisé...*”

3. Internering als beveiligingsmaatregel enkel mogelijk voor feiten die gevaarlijkheid tonen

a. Interneringswetgeving niet conform mensenrechtelijke vereisten

De internering is een **zware** maatregel wegens de onbepaalde duur en de mogelijkheid tot **vrijheidsberoving** van geïnterneerde. Het is daarom disproportioneel om de maatregel toe te staan voor feiten waaruit geen werkelijk sociaal gevaar blijkt. Wat houdt sociale gevaarlijkheid dan in? Volgens het **EHRM** zijn de lidstaten vrij in de interpretatie hiervan, maar het Hof evalueert wel aan de hand van de gegevens van het **dossier of de autoriteit over voldoende elementen beschikte om te kunnen besluiten of vrijheidsbeneming gerechtvaardigd** was en bekijkt of de autoriteit dit ook expliciet argumenteerde in de beslissing tot vrijheidsbeneming.³ Zo oordeelde het Hof dat België een geïnterneerde **onterecht** nog langer van zijn vrijheid beroofde, aangezien een psychiatrisch rapport had aangetoond dat zijn toestand positief was geëvolueerd en dat hij **slechts lichte feiten** had gepleegd: “*ainsi que le souligne le rapport...par le psychiatre de la prison les faits reprochés au requérant sont d’importance mineure et qu’il ne semble pas présenter de véritable danger pour la société*”⁴. Het Hof hanteert een restrictieve interpretatie van gevaarlijkheid, namelijk (het risico op) de aantasting van de fysieke integriteit.⁵ Zo oordeelde het Hof dat de vrijheidsbeneming van een geesteszieke onrechtmatig was wegens gebrek aan gevaarlijkheid in het geval van laster en smaad. Bovendien mag het gevaarsbegrip **niet** zo ruim worden geïnterpreteerd, dat de **loutere nood aan behandeling** van een geestestoede de gedwongen vrijheidsbeneming zou rechtvaardigen.⁶

→ beveiligingsmaatregel niet voor feiten die geen gevaar aantonen

→ beveiligingsmaatregel niet louter om behandeling mogelijk te maken

b. Voorstel Potpourri III wel meer conform de mensenrechtelijke vereisten

Potpourri III stelt voor om het toepassingsgebied van de internering te beperken tot misdrijven die blijf geven van die sociale gevaarlijkheid.⁷ De categorie van misdaden die niet op basis van

³ EHRM 5 november 1981, *X. t. VK*, nr. 7215/75; EHRM 23 februari 1984, *Luberti t. Italië*, nr. 9019/80; EHRM 27 september 1990, *Wassink t. Nederland*, nr. 12535/86; EHRM 24 september 1992, *Herczegfalvy t. Oostenrijk*, nr. 10533/83; EHRM 4 april 2000, *Witold Litwa t. Polen*, nr. 26629/95; EHRM 20 februari 2003, *Hutchison Reid t. VK*, nr. 50272; EHRM 16 december 2006, *Filip t. Roemenië*, nr. 41124/02; EHRM 22 oktober 2009, *Trajče Stojanovski t. Macedonië*, nr. 1413/03; EHRM 20 april 2010, *C.B. t. Roemenië*, nr. 21207/03; EHRM 21 december 2010, *Witek t. Polen*, nr. 13453/07; EHRM 26 mei 2011, *Župa t. Tsjechië*, nr. 39822/07; EHRM 17 januari 2012, *Stanev t. Bulgarije*, nr. 36760/06; EHRM 2 oktober 2012, *Plesó t. Hongarije*, nr. 41242/08; EHRM 22 januari 2013, *Lashin t. Rusland*, nr. 33117/02; EHRM 22 januari 2013, *Mihailovs t. Letland*, nr. 35939/10.

⁴ EHRM 9 januari 2014, *Oukili t. België*, nr. 43663/09, § 54: de man was geïnterneerd wegens slagen en verwondingen.

⁵ EHRM 5 november 1981, *X. t. VK*, nr. 7215/75; EHRM 24 september 1992, *Herczegfalvy t. Oostenrijk*, nr. 10533/83; EHRM 20 februari 2003, *Hutchison Reid t. VK*, nr. 50272; EHRM 16 december 2006, *Filip t. Roemenië*, nr. 41124/02; EHRM 22 oktober 2009, *Trajče Stojanovski t. Macedonië*, nr. 1413/03; EHRM 20 april 2010, *C.B. t. Roemenië*, nr. 21207/03.

⁶ EHRM 2 oktober 2012, *Plesó t. Hongarije*, nr. 41242; EHRM 22 januari 2013, *Mihailovs t. Letland*, nr. 35939/10.

⁷ Art. 9 §1, a) die één of meerdere van de volgende feiten heeft gepleegd:

- Een misdaad die niet door toepassing van artikel 2 van de wet van 4 oktober 1867 op de verzachtende omstandigheden kan worden omgezet in een wanbedrijf;

de wet op de verzachtende omstandigheden in een wanbedrijf kunnen worden omgezet, is verdwenen met de goedkeuring van Potpourri II. De Interneringswet kan dus in vereenvoudigde vorm verwijzen naar alle misdaden en wanbedrijven, indien die een aantasting of bedreiging van de fysieke of psychische integriteit hebben opgeleverd.

i. Beperking toepassingsgebied geen schending van het legaliteitsbeginsel

De beperking van het toepassingsgebied, of minstens de formulering ervan, krijgt kritiek vanwege de Raad van State en het College van procureurs-generaal. Volgens de Raad van State staat de formulering op gespannen voet met het *legaliteitsbeginsel*. Ook het College van procureurs-generaal voorziet dat de omschrijving in de wet aanleiding zal geven tot heel wat betwistingen op de zitting. Dat is ons inziens een weinig overtuigend argument bij de internering. Enkele voorbeelden uit de memorie van toelichting zijn inderdaad erg subjectief gekleurd door de subjectieve gevolgen voor het slachtoffer als criterium te nemen⁸, maar dat blijven slechts niet bindende voorbeelden. Of een persoon voldoet aan de **interneringsvoorwaarden – inclusief de sociale gevaarlijkheid** – is steeds een **feitenkwestie** en moet de rechter in concreto beoordelen. Hier schuilt dus steeds een element van onzekerheid, wat onvermijdelijk is bij de beoordeling van een beveiligingsmaatregel.

De **grootste onzekerheid** lijkt ons trouwens te bestaan bij de beoordeling van de **overige interneringsvoorwaarden**. Ten eerste of de betrokkene aan een geestesstoornis lijdt die zijn oordeelsvermogen of de controle of zijn daden teniet doet of ernstig aantast, en ten tweede het recidiverisico. Daar stelt de wetgever een groot vertrouwen in de forensisch psychiatrisch deskundige. De beoordeling van de sociale gevaarlijkheid, in de zin van de ernst van de gepleegde feiten, die enkel door de rechter dient te worden gemaakt, zou dan wel voor problemen zorgen. De interneringsvoorwaarden schenden dan al 86 jaar het legaliteitsbeginsel. Potpourri III stelt minstens voor om het toepassingsgebied van de maatregel te beperken en de oplegging meer te **koppelen** aan het **doel** van die maatregel (en dus aan de door art.5 EVRM verantwoording vereist). Het lijkt ons trouwens geen probleem dat de interneringsvoorwaarden aanleiding zouden geven tot ernstige debatten voor de rechtbank: de internering is een zware maatregel die de rechter enkel na een grondige concrete beoordeling mag opleggen.

De Raad van State dacht aan een limitatieve lijst van misdrijven in de wet, wat praktisch onhaalbaar en onwenselijk is. Potpourri III doet een tegenvoorstel door expliciet te bepalen dat de rechter op gemotiveerde wijze moet beoordelen of het feit een aantasting of een bedreiging van de fysieke of psychische integriteit heeft opgeleverd. Dat is eigenlijk een overbodige bepaling, aangezien de rechter steeds op gemotiveerde wijze dient te beoordelen of aan de interneringsvoorwaarden is voldaan.

-
- Een misdaad die met toepassing van artikel 2 van de wet van 4 oktober 1867 op de verzachtende omstandigheden kan worden omgezet in een wanbedrijf, als dat feit een aantasting of een bedreiging van de fysieke of psychische integriteit heeft opgeleverd;
 - Een wanbedrijf dat een aantasting of een bedreiging van de fysieke of psychische integriteit heeft opgeleverd;

⁸ Inbraken die de inwoners danig verontrusten; opzettelijke of ernstige beschadigingen of ernstige vermogensmisdrijven waar van de zwakke toestand van de slachtoffers misbruik wordt gemaakt.

→ *beperking toepassingsgebied internering geen grotere schending legaliteitsbeginsel dan andere interneringsvoorwaarden*

ii. Beperking toepassingsgebied leidt niet tot straffeloosheid

De tweede kritiek van de Raad van State en het College van procureurs-generaal heeft betrekking op de *alternatieven* bij feiten die niet meer onder het toepassingsgebied van de internering vallen. De memorie van toelichting bij Potpourri III haalt de burgerrechtelijke gedwongen opname aan als alternatief, indien de betrokkene zijn eigen gezondheid of veiligheid ernstig in gevaar brengt of een ernstige bedreiging vormen voor andermans leven of integriteit. Volgens de Raad van State moet worden onderzocht of die oplossing voldoende waarborgen biedt ter bescherming van de maatschappij, onder andere omdat de maatregel niet mogelijk is bij de bedreiging voor goederen. Het is inderdaad net de bedoeling om loutere vermogensmisdrijven uit te sluiten van de beveiligingsmaatregel van de internering.

Volgens zowel de Raad van State als het College van procureurs-generaal zal er dan *geen enkele straf of maatregel* kunnen worden opgelegd.⁹ Ten eerste zou dit zo zijn omdat bij toepassing van art. 71 Sw. de geestesgestoorde dader wordt vrijgesproken. Nochtans valt niet iedere geestesgestoorde onder het toepassingsgebied van de schulduitsluitingsgrond, die **enkel** van toepassing is op **volledig niet-toerekeningsvatbare** daders (zie punt 1.). Het gaat om een zeer beperkt toepassingsgebied, want volledige niet-toerekeningsvatbaarheid is uitzonderlijk. Wie toch aan de voorwaarden van artikel 71 voldoet en feiten heeft gepleegd die niet tot de internering kunnen leiden, vertoont geen sociale gevaarlijkheid. De burgerlijke aansprakelijkheid voor schade veroorzaakt door geesteszieken, geldt ook (art. 1386*bis* B.W.)

Ten tweede zouden de alternatieve sancties niet kunnen volstaan om geestesgestoorde daders op te vangen. Zo kan (wil?) volgens hen een geestesgestoorde dader niet (altijd) instemming verlenen, wat vereist is voor de werkstraf, de toepassing van de Probatiewet en de toekomstige autonome probatie. In dat geval zal de betrokkene een effectieve straf krijgen. Dat hoeft er ons inziens niet automatisch toe te leiden dat die geen zorg meer kan krijgen. Zorg mag net niet afhankelijk worden gemaakt van internering. Ook een veroordeelde heeft een basisrecht op medische zorgen, inclusief psychiatrische zorg. Het EHRM heeft dat nog pijnlijk onderstreept in *Bamouhammad t. België*¹⁰. Dat de huidige geestelijke gezondheidszorg binnen de gevangenis ontoereikend is, mag geen argument zijn om de internering als enige optie voor de behandeling van geestesstoornissen te zien.¹¹ We sluiten ons hier volledig aan bij de argumenten van Henri Heimans.¹²

→ *recht op zorg ≠ plicht tot internering*

⁹ We moeten er op wijzen dat hierbij de term “straffeloosheid” wordt gehanteerd, terwijl de internering geen straf is en de (on)mogelijkheid om de internering op te leggen niet kan worden bekritiseerd in die terminologie, maar op basis van sociale (on)gevaarlijkheid.

¹⁰ EHRM 17 november 2015, *Bamouhammad t. België*, nr. 47687/13.

¹¹ De wetgever beseft steeds meer dat de huidige detentieomstandigheden onverzoeenbaar zijn met een slechte gezondheidstoestand. Recent trad artikel 72 van de wet externe rechtspositie in werking, dat voorziet in de voorlopige invrijheidstelling om medische redenen.

¹² Standpunt van het College van de hoven en rechtbanken over het wetsontwerp houdende wijzigingen van de wet van 5 mei 2014 inzake internering.

Conclusie:

- 1. Internering is geen straf**
- 2. Geestesstoornis is niet gelijk aan gevaarlijkheid**
- 3. Sociale gevaarlijkheid is volgens mensenrechten beperkt tot feiten van aantasting of bedreiging van fysieke integriteit**
- 4. Iedereen heeft recht op zorg (ook veroordeelden); zorg mag niet afhankelijk zijn van internering**